किरण पुस्तकालयको भाषिक योगदान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत नेपाली एम.ए.दोस्रो वर्षको दशौँ पत्रको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोध-पत्र

शोध-कर्ता

कविता पन्थी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६४

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षकी छात्रा कविता पन्थीले **'किरण पुस्तकालयको भाषिक योगदान'** शीर्षकको यो शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यस शोधकार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु र शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफरिस गर्दछु ।

मितिः २०६४।०८।

....

प्रा. डा. व्रतराज आचार्य
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

मितिः २०६४।०८।

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्रा कविता पन्थीले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **'किरण पुस्तकालयको भाषिक योगदान'** शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
१) प्रा. घनश्याम उपाध्याय कँडेल (विभागीय प्रमुख)	....
२) ....(बाह्य परिक्षक)	....
३) प्रा. डा. व्रतराज आचार्य (शोधनिर्देशक)	....

कृतज्ञता ज्ञापन

नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर अध्ययन गर्दा द्वितीय वर्षका विद्यार्थीहरूबाट ऐच्छिक पत्रका रुपमा शोधपत्र तयार गराउने विश्वविद्यालयको नीतिअनुसार एम.ए. पुरा गर्नका निमित्त शोधपत्र चाहिने व्यवस्था छ । त्यसै अनुसार हाल मैले पनि नेपाली विषयमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने आफ्नो आकाङ्क्षालाई पूरा गर्न नेपाली मा एम.ए. गर्ने अठोटका साथ यो शोधपत्र **'किरण पुस्तकालयको भाषिक योगदान'** शीर्षकमा तयार पारेकी हुँ ।

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु डा. व्रतराज आचार्यको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । आफ्नो अमूल्य समय दिई उचित निर्देशन दिनु हुने निर्देशक गुरुज्यूप्रति सर्वप्रथम त म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । त्यसै गरी शोधकार्यका लागि आवश्यक सरसल्लाह र ठूलो सहयोग गरिदिनु भएकामा डा. शिवप्रसाद पौड्याल र गुरु भुवन अर्यालप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी पुस्तकालयको बारेमा जानकारी दिनुहुने बुवाज्यु दीन पन्थी, ठुलो बुवाज्यू शशि पन्थी र डा. टीकाराम पन्थीलाई पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसबाहेक शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि थप हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्ने मेरा पति मधु ज्ञवालीप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । त्यस्तै गरिमा, शिला र सबिता, अनुश्रुत पनि धन्यवादका पात्र हुन् । त्यसै गरी शोधपत्र पुरा गर्नका लागि र अन्य कार्यका लागि मलाई बराबर प्रेरणा दिइरहनुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका प्रमुख तथा आदरणीय गुरु घनश्याम कँडेलज्युप्रति म धेरै कृतज्ञ छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र कम्प्युटर टाईप तथा प्रिण्टका कममा सहयोग गर्नुहुने मित्र डिल्लीरमण सुवेदी (पि.सि.ओ. एण्ड कुरियर सर्भिस कीर्तिपुर) लाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधार्थी

कविता पन्थी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

पेज नं.

पहिलो परिच्छेद

शोधप्रस्ताव १-६

१.१ शोधशीर्षक १

१.२ शोधार्थीको नाम १

१.३ शोधकार्यको प्रयोजन १

१.४ विषय परिचय १

१.५.समस्याकथन २

१.६ शोधकार्यको उद्देश्य ३

१.७ पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.८ शोधकार्यको औचित्य ५

१.९ शोधकार्यको सीमाङ्कन ५

१.१० शोधविधि ५

१.१०.१ सामग्री सङ्कलन विधि ५

१.१०.२ अध्ययन विधि ६

१.११ शोधपत्रको रूपरेखा ६

दोस्रो परिच्छेद

पुस्तकालयको इतिहास र किरण पुस्तकालय ७-४१

२.१ पुस्तकालयको सामान्य परिचय ७

२.२ नेपालमा पुस्तकालय स्थापनाको परम्परा

८

२.३ परिभाषाहरू ९

२.४ नेपालमा पुस्तकालयको इतिहास ११

२.५ पुस्तकालय पर्व (१९८७) १२

२.६ २००७ साल अघिका पुस्तकालयहरू १३

२.७ २००७ सालपछि खुलेका पुस्तकालयहरू १४
२.८ भाषा र पुस्तकालयको सम्बन्ध २३
२.९ किरण पुस्तकालयको स्थापना र विकास २४
२.९.१ गुल्मी जिल्लामा पुस्तकालय स्थापनाका प्रयासहरू २४
२.९.२ किरण पुस्तकालयको स्थापना २५
२.९.३ किरण पुस्तकालय स्थापनाको उद्देश्य २६
२.९.४ किरण पुस्तकालयको अनुमति २७
२.९.५ किरण पुस्तकालयको भौतिक अवस्था २८
२.९.६ पुस्तकालयको आर्थिक अवस्था २८
२.९.७ किरण पुस्तकालयको विकासक्रम २९
२.९.८ पुस्तकालयका पत्रपत्रिका तथा पुस्तकको व्यवस्था ३६
२.९.९ सदस्यताको व्यवस्था ३७
२.९.१० पुस्तकालयका विशिष्ट सदस्यहरू ३८
२.९.११ पुस्तकालयका आजीवन सदस्यहरू ३८
२.९.१२ किरण पुस्तकालयका स्वयंसेवकहरू ४०
२.९.१३ किरण पुस्तकालयको लक्ष्य ४१
तेस्रो परिच्छेद
किरण पुस्तकालयका गतिविधिहरू ४२-५५
३.१ किरण पुस्तकालयका प्रकाशनहरू ४२
३.१.१ मुखपत्रको प्रकाशन ४३
३.२ हाम्रो पुरुषार्थका प्रकाशित विभिन्न अङ्क/ विशेषाङ्कहरू ४३
३.३ अन्य प्रकाशनहरू ४७
सन्त शशिधरको वाणोपनिषद् ४७
रेसुङ्गा आध्यात्मिक कृति ४७
ने नेपाल ४८
केही जनश्रुतिहरू ४९
रूरू क्षेत्र ४९

बुद्धस्मरणम् ५०
मेरो देश नेपाल ५१
गुल्मीको ऐतिहासिक झलक ५२
मानवताको नाममा कलङ्क जातपात र छुवाछुत प्रथा ५२
३.४ पुस्तकालयको सञ्चालन प्रक्रिया ५३
३.५ पुस्तकालयद्वारा सञ्चालित विभिन्न कार्यक्रमहरू ५४
३.५.१ जन्मजयन्तीहरूमा विभिन्न कार्यक्रमहरू ५४
३.५.२ साहित्यिक, शैक्षिक, भाषिक गोष्ठीहरू: ५४
३.५.३ पुस्तकालयद्वारा आयोजित भाषिक संगोष्ठी ५५
चौथो परिच्छेद
किरण पुस्तकालयको भाषिक योगदान ५६-९१
४.१ पृष्ठभूमि ५६
४.२ हाम्रो पुरूषार्थमा प्रकाशित भाषिक लेख रचनाहरू ५६
४.३ हाम्रो पुरूषार्थमा प्रकाशित भाषिक लेख रचनाहरूको विश्लेषण ५८
४.३.१ २०३० सालदेखि २०४० सालसम्म ५८
४.३.२ २०४१ देखि २०५० सालसम्म ६५
४.३.३ २०५१ सालदेखि २०६३ सालसम्म ६८
४.४ 'हाम्रो पुरूषार्थ'को ४२ औं अङ्क नेपाली भाषिक संगोष्ठी विशेषाङ्कको विश्लेषण ७५
४.४.१ कार्यपत्र र टिप्पणीहरूको विश्लेषण ७९
४.४.१.१ 'भाषा, भाषिका र नेपालका भाषिका' डा. चूडामणि बन्धु (कार्यपत्र) ७९
४.४.१.२ डा. बन्धुको कार्यपत्रमाथिको टिप्पणी ८०
४.४.१.३ कर्णालीपारिका स्थानीय भाषिक भेद-डा. व्रतराज आचार्यको कार्यपत्र ८०
४.४.१.४ डा. आचार्यको कार्यपत्रमाथिको टिप्पणी ८१

४.४.१.५ 'पूर्वी नेपाली भाषिकामा पर्वती (पश्चिमाञ्चलीय) भेद' दीन पन्थी (कार्यपत्र) ८२
४.४.१.६ पन्थीको कार्यपत्रमाथिको टिप्पणी ८३
४.५ भाषिक संगोष्ठी विशेषाङ्क (सम्पूर्णाङ्क ४२) मा प्रकाशित अन्य भाषिक लेखहरूको विश्लेषण ८४

पाँचौ परिच्छेद

उपसंहार ९२-९५
सन्दर्भग्रन्थ सूची
परिशिष्ट

परिशिष्टः

अन्तर्वार्ता

१) शशि पन्थी

२) दीन पन्थी

३) भेषबहादुर कुँवर

४) ज्ञानराज मरासिनी

फोटोहरू